

Шевченко Анатолій Євгенович,
доктор юридичних наук, професор,
начальник кафедри теорії та історії
держави і права Донецького юридичного
інституту МВС України

Ситник Олександр Миколайович,
доктор історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права Донецького юридичного
інституту МВС України

УДК 34:316.75(477)

Правова (конституційна) ідеологія як важлива складова державно-правового розвитку України (стаття 1)

Роль правової (конституційної) ідеології є одною з визначальних у суспільстві та державі. Адже саме вона покликана консолідувати соціум і спрямовувати його на вирішення провідних завдань політико-правової сфери.

Серед дослідників, які звертаються до цієї проблематики, слід згадати І.М. Гавриленка, М.П. Недюху, А.Р. Крусян, В.М. Кампо, О.І. Сушинського, П. Стецюка та ін. Однак, незважаючи на всю вагомість правової (конституційної) ідеології у процесі державно-правового розвитку, вона залишається недостатньо вивченою та розробленою.

Слід відмітити, що ідеологія (від грец. *idea* – початок, основа, прообраз і *logos* – слово, поняття, вчення) є важливою складовою суспільної свідомості, що являє собою самобутне й різностороннє явище. Специфічний зворотний вплив цих форм на різні сторони соціального організму (суспільства) на певному історичному етапі доводить, що суспільна свідомість має складну внутрішню структуру й може бути всебічно дослідженою лише в системі цілісного культурного життя суспільства з історичного, філософсько-соціологічного, політологічного та інших кутів зору. Крім того, суспільна свідомість являє собою духовний феномен, що відбиває різні аспекти суспільного буття верств населення, різних соціальних груп, партій, окремих осіб тощо. Самостійно кожна з них характеризується своїми особливостями, що пояснюються специфікою об'єкта відображення, способом відображення, соціальними функціями, що виконуються цими формами в суспільному житті, механізмами зв'язку з економічним базисом і політичною системою суспільства. Ці форми разом утворюють частину ідеологічно-політичної надбудови суспільства, що відповідає в цілому

(але не дзеркально, зберігаючи відносну самостійність саморозвитку) матеріальному й політичному базису суспільства [1, с. 143].

Крім того, ідеологія – це поняття, за допомогою якого традиційно позначається сукупність ідей, міфів, переказів, політичних лозунгів, програмних документів партій, філософських концепцій. Ідеологія, яка не є релігійною по суті, витікає з певним чином пізнаної або «сконструйованої» реальності, орієнтована на людські практичні інтереси та має за мету маніпулювання й управління людьми шляхом дії на їхню свідомість. Ядром ідеології виступає коло ідей, пов'язаних із питаннями захоплення, утримання та використання політичної влади суб'єктами політики.

Виступаючи системою поглядів та ідей, у яких усвідомлюються й оцінюються ставлення людей до дійсності та один до одного, соціальні проблеми та конфлікти, а також вміщуються цілі (програми) соціальної діяльності, спрямовані на закріплення чи зміну (розвиток) даних суспільних відносин, ідеологія може відігравати якусь помітну роль у житті суспільства, коли має вплив на реальну соціальну поведінку як великих суспільних груп, так і окремих індивідів [2, с. 45]. Зазвичай, поняття «ідеологія» охоплює систему форм суспільної свідомості, які водночас виступають як свідомо визначені форми національного класового або групового духовного життя, як система прийнятих (визначених) цінностей, в яких відображені інтереси тих чи інших соціальних груп [1, с. 122]. Отже, ідеологія – це один з елементів суспільної свідомості, специфіка якого полягає в прагненні до теоретично виваженого й систематизованого відбиття інтересів певного соціального суб'єкта. І доки існуюватиме цей суспільний суб'єкт, доти він і потребуватиме теоретичного виразу своїх особли-

вих інтересів, тобто ідеології [3, с. 46]. І, незважаючи на те, що інтереси певного соціального суб'єкта не завжди збігаються з інтересами інших верств населення, народу, людства, ідеологія, значною мірою, виправдовує свою роль, виконуючи інтегративну функцію в суспільстві, оскільки вона покликана консолідувати та згуртувати його в ім'я національних і державних інтересів.

Як система поглядів, ідей і концепцій, ідеологія знаходить своє втілення в різноманітних формах суспільної свідомості, що розрізняються за своїм предметом, характером відображення інтересів соціального суб'єкта, а також тією функцією, яку вони виконують у суспільному житті. При цьому, як правило, ідеологія тісно пов'язана з такими формами суспільної свідомості, як політична й правосвідомість, мистецтво й мораль, філософія й наука, а також – з релігією, економічною свідомістю людини тощо. У результаті «входження» ідеології у зазначені форми суспільної свідомості вони певною мірою втрачають свій самостійний статус, поступово ідеологізуються, виконуючи в суспільстві ідеологічну функцію. Ідеологія являє собою активну свідомість. Маючи відверто практичне спрямування, вона є не лише виразом колективного інтересу, а й колективної волі. При цьому, такої групи, яка є суб'єктом опозиції, конфлікту та боротьби. Тому вона досить своєрідним чином поєднує у собі судження факту (справжні знання) й судження цінностей (оцінки, надії, сподівання, мрії, вигадки, пророцтва, видіння, марення та ін.) [1, с. 127, 130]. Часто конструювання ідеологем здійснюється на основі суджень цінностей. При цьому особливо активно використовуються різного роду міфи, що значною мірою шкодить історичному процесу. Більш слушною є позиція, за якою ідеологія має ґрунтуватися на основі конструктивних суспільно-політичних і соціально-культурних схем, принципів, ідей.

К. Гірц у своїй праці «Інтерпретації культур» означив поняття «ідеологія» як систему взаємопов'язаних тверджень, теорій і цілей, що становлять певну суспільно-політичну програму. Важливість ідеології, серед іншого, полягає в її здатності підтримувати індивіда (чи групу) в умовах хронічного напруження та згуртуванні (цементуванні) соціальної групи чи класу в критичних ситуаціях [4, с. 227, 240, 241]. Під поняттям «ідеологія» також вбачається пов'язана система образів, ідей, етичних принципів, загально значимих уявлень, а також колективних поривів, релігійних ритуалів, споріднених структур, технічних прийомів у забезпеченні еволюції форм організації влади, інститутів і формулювань завдань, що вимагають вирішення, а також сил для їхнього виконання. Ця система має на меті регуляцію відносин всередині певного колективу, народу, нації, держави [5, с. 383]. Об'єднуючи та консолідуючи націю, ідеологія робить її більш монолітною та цілеспрямованою в процесі досягнення життєво важливих цілей. Отже, ідеологія є неодмінною ознакою конструктивної та ефективної державно-політичної системи.

Важливо також відмітити, що ідеологія виникає як механізм впливу на свідомість людей, що цілком підкорює реалізації певної ідеї життя суспільства. Але для цього необхідно, щоб ідея втратила свій ідеальний характер і перетворилась в інструмент повсякденної життєвої практики. Таку ідею вже не потрібно розуміти шляхом занурення в особливий духовний стан. Її можна застосовувати як буденний і звичний людський інструмент. Як тільки ідеї приписується здатність вичерпно визначати людську практику, вона створює відповідну ідеологію, підкорюючи практику цій ідеї. При цьому, ідеологія завжди, в тій чи іншій мірі, є засобом трансформації людської свідомості. Саме в цьому полягає принципова відмінність ідеології від будь-якого іншого вчення, в тому числі й релігійного. Останнє завжди передбачає співвідношення з ідеєю (Богом, сенсом, міфом) самої людини, зумовлює освоєння ідеї (шляхом ототожнення її з собою) духовним світом конкретного індивіда.

На думку К. Мангайма, вперше ідеологія у даному понятті з'являється та стає домінуючою в той час, коли певна політична система починає звільнятися від безпосередньої влади успадкованих традицій, від безпосереднього диктату релігійно-філософських канонів з одного боку, і від прийнятих на віру настанов традиційного моралізму – з іншого [6]. Крім того, К. Мангайм прагнув прослідкувати динаміку ідеологічного змісту в процесі історичного розвитку. Він, зокрема, прийшов до висновку, що деформування реальної дійсності присутнє на всіх етапах становлення й функціонування ідеології. Відповідно, жодна з соціальних груп не володіє об'єктивно істиною, хоча такої істини ідеологія в собі й не містить. Ідеологічний процес не призводить до очищення людського знання від помилок, а тому критерії істинності чи неправдивості його не стосуються. Істина ж, згідно з твердженням вченого, – це атрибут об'єкта, й вона не залежить від форм залучення цього об'єкта до пізнавальних процедур: істина представлена реальним процесом знання. Таким чином, К. Мангайм відкинув ототожнення ідеології К. Маркса з фальшивою свідомістю й зробив наголос на функціях ідеології, її намаганні захистити існуючий лад [7, с. XI]. При цьому обґрунтовувались норми й цінності класу, який вже досягнув панування й зацікавлений у збереженні певного соціального ладу, або ж конститує новий образ (картину) суспільства з відмінною від існуючої ієрархією цінностей, що спонукає до соціальних і політичних змін [8, с. 227, 240, 241].

Згідно з твердженням О.І. Заздравної, звернення до феномена ідеології в наш час викликано ситуацією, що склалася в соціумі, та потребує своєрідної ревізії глибинних основ соціального буття людини. Зокрема, є неминучим концептуальний перегляд основоположних парадигм усього соціального буття й, насамперед, парадигм ідеологічного знання. Відповідно, стає необхідним вирішення наступних проблем. По-перше, про-

блеми виявлення соціокультурних витоків, що призвели до необхідності становлення та розвитку ідеології, а згодом стали визначати зміни її ролі й функцій у суспільстві. У даному випадку стає закономірним звернення до ідеологічних архетипів. По-друге, проблеми причин і наслідків актуалізації факторів ідеологічного порядку. Звернення до специфіки функціонування масової свідомості сприяє осмисленню даної проблеми. Й, по-третє, проблеми реалізації життя історичним субстратом, а не теоретичними конструкціями – такий лейтмотив всіх мангеймівських досліджень [9, с. 111, 112]. Помітимо, що К. Мангайм виділяв у понятті «ідеологія» два важливі аспекти: ідеологію часткову й тотальну. Часткова ідеологія висловлює ідеї та уявлення окремого індивіда відносно його становища в суспільстві. Тотальна ідеологія – це ідеологія епохи або класу, вивченням якої займається соціологія ідеологічних настанов і концепцій у сучасному суспільстві в контексті формування духовного світу індивіда [10, с. 81, 84 – 89]. Заперечуючи існування «народного духу» та здатності групи людей до самоосягнення чи «групового» мислення, К. Мангайм все ж визнавав значний вплив на свідомість індивіда певної соціальної групи [10, с. 65]. Фундаментальним для К. Мангайма залишалося питання про те, яким чином дух існує в світі реальності [11, с. 359]. Розвиваючи свою соціальну теорію в дусі лібералізму, К. Мангайм фактично залишав осторонь таке досить важливе питання, як вплив національних духовних чинників на формування національної (державної) ідеології.

Загалом слід констатувати, що позиція К. Мангайма в даному контексті є доволі односторонньою та недалекою. І, як приклад більш ґрунтовного мислення, варто навести думку відомого українського вченого Ю. Римаренка, що «національний дух» (національна свідомість, національний характер) виступає провідним, а іноді й єдиним індикатором нації [12, с. 73 – 80]. Відтак, варто припустити, що однією з найбільш ефективних форм вираження «національного духу» є національна (державна) ідеологія, яка потребує зважених і цілеспрямованих дій усієї нації, максимальної концентрації її зусиль, насамперед, духовного та морального плану задля досягнення тих пріоритетів, без яких дана нація не може повноцінно існувати.

Протягом розвитку світової цивілізації поступово формувалася та ставала цілком очевидною ціла низка політико-правових факторів і закономірностей. Одним з базових стало поняття державної ідеології. Відомо, що ідеологія цементує, об'єднує та консолідує націю, робить її більш монолітною та цілеспрямованою в процесі досягнення життєво важливих цілей. А отже, ідеологія є неодмінною ознакою конструктивної та ефективної державно-політичної системи.

Відсутність офіційної державницької ідеології (як ідеології держави) спонукає не до консолідації суспільства, а до його розшарування

за національними, мовними та культурними ознаками. Розмежування держави за наведеними параметрами неухильно призводитиме до взаємної опозиційності, протидії чи навіть протистояння виокремлених (відсепарованих) національно-культурних сегментів поки що цілісної держави [13, с. 28]. Зрештою, це ми спостерігаємо протягом історії української незалежної держави. Тобто, практично, вже два десятиліття. Й така тенденція, на превеликий жаль, буде чинною, доки наше суспільство не зможе скористатися значними українськими політико-правовими традиціями задля створення та втілення в життя такої концепції національної (державної) ідеології, яка б максимально відповідала власним традиціям і власному духу.

Зазвичай ідеологія виступає у формі масової культури, що свідомо поширюється через численні канали пропаганди, формує смаки, потреби та напрями думок «пересічної людини», є засобом цілеспрямованого керування мисленням і поведінкою людей [14, с. 108]. Роль і місце ідеології у суспільстві залежить від становища самого суспільства та його соціальних інститутів (наприклад, парламент, церква, масові комунікації, система освіти тощо). Ці своєрідні соціальні інтегратори підстраховують і перекривають один одного. Слабкість одних неминуче проявляється в підвищеній навантаженості на інших. І гіпертрофований розвиток ідеології, перетворення її у фокус всієї системи інтеграторів є показником слабкості всіх інших інтеграційних механізмів.

Головна ознака ідеології – догма – виникає в результаті абсолютизації ідеологічних схем (як в індивідуальній, так і в суспільній свідомості) і перетворення їх у самоцінність, охоплюючи всі інші соціальні цінності. Таке становище ідеології унеможливує будь-які інші духовні альтернативи, пригнічує особистісну самосвідомість і відчужує відповідальність індивіда на користь тих, хто узурпує права виступати від імені ідеології. У той же час, наприклад, християнська релігія пропонує широко розгалужену систему норм, завдяки яким здійснюється регулювання відносин людини з собою подібними, з природою, з Богом.

У боротьбі за досягнення загальних цілей гранично схематизовані ідеї та метафори типу «дух нації» або «свідомість класу» (передбачаючи конструювання образу нації або класу за відповідністю з особистістю, що володіє духом і свідомістю) починають онтологізуватися. При цьому, на думку, Ю. Павленка, забувається, що такі поняття, як «нація», «державність», «клас» тощо – фантоми у порівнянні з реальними людьми та їхніми інтересами [15, с. 18]. Такі поняття, як «народна душа», «дух нації», «народні традиції» містять у собі переважно таке колективне несвідоме, яке надає основу для індивідуального світосприйняття [16]. Недооцінка значення духовних архетипів несвідомого призводить до духовних, соціальних, психічних, політичних, зокрема, ідеологічних конфліктів і катаклізмів. Особливо важ-

ливу роль у суспільстві відіграє духовна пам'ять народу, що безпосередньо формується на основі духовних архетипів. Зокрема, духовну пам'ять українського народу зіткано з міфів, казок, легенд, переказів, релігійних почуттів і ментальності. Тобто, з усього того свідомого, що прагне до досягнення таємничого несвідомого, без якого людське життя, в повному сенсі цього слова, стає неповноцінним. Слід підкреслити, що без плекання, вивчення та поширення духовної пам'яті народу є неможливим належне, повноцінне формування особистості, виховання людини й громадянина.

Нині покликання ідеології, серед іншого, полягає в тому, щоб стояти на сторожі державних інтересів, оскільки саме вона володіє тими світоглядними та ціннісно-орієнтаційними функціями, що дозволяють повною мірою виражати інтереси держави. При цьому, втілена в ідеології політична ідея є одночасно й нормою, спрямовуючою погляди громадян у чітко визначене ціннісно-смісловне русло. Ідеї-норми, або ідеологеми, підкоряють собі офіційне та неофіційне життя, є присутніми в політиці та науці, моралі та праві тощо. Вони представляють собою жорсткі нормативні структури, які не допускають у свої внутрішньо-смісловні та ціннісні межі нічого з того, що могло б вплинути на стійкість і стабільність того соціального порядку, на охороні якого вони стоять [17, с. 125, 126]. Наприклад, державно-національна ідеологія покликана задовольняти потреби різноманітних соціальних прошарків населення, обґрунтовувати процес державного будівництва. Відсутність державної ідеології, що одухотворює й активізує народ, що консолідує суспільну свідомість і соціальні інститути, негативно відбивається не лише на стані економіки та культури, але й суспільної психіки. Існування суспільства без державної ідеології ускладнює не лише політичну й соціальну сфери, а й криміногенну ситуацію [18, с. 625, 626]. Основою будь-якої самодостатньої та ефективної державно-патріотичної ідеології зазвичай виступає національна свідомість. Національна (державна) ідеологія, у свою чергу, є невід'ємною складовою будь-якої повноцінної державної системи загалом. Усвідомлення приналежності громадян до політичної нації є обов'язковою умовою для зміцнення й розвитку держави. Розвиток повноцінної й самодостатньої ідеології має ґрунтуватися на дотриманні морально-етичних принципів. В іншому випадку вона або нівелюється, або може набути тоталітарного характеру.

Саме в державній ідеології концентровано віддзеркалюються основні загальнонаціональні цінності й загальнодержавні інтереси, внутрішні та зовнішні пріоритети держави, місце громадян у їх реалізації тощо. Відмова ж від ідеології, або деідеологізація, не сприяє зміцненню суспільної свідомості народу, бо створює у ній порожнечу. Державна ідеологія має подолати в масовій свідомості комплекс другосортності власної держави та згуртувати народ у боротьбі за його гідність і належне місце у світовому співтоваристві [19, с. 13]. У зв'язку з певними ризиками деідеологізації та її

негативних наслідків постає завдання визначення й обґрунтування змісту державної ідеології як загальнолюдської ідеології, що базується на всесвітньо визнаних морально-етичних і правових принципах й ідеалах. Це передбачає необхідність дослідити роль і призначення правового впливу, що уможливорює реалізацію ідеологічної (виховної) функції права, мета якої – духовне формування особистості [20, с. 20]. Завдання держави має полягати, серед іншого, в тому, щоб створювати належні умови для формування громадянського суспільства, а також – у розвитку в свідомості громадян і суспільства, загалом, ціннісних духовних орієнтирів.

Ідеологія як система теоретичного знання, що стверджує певні цінності й факти, зазвичай виступає важливим чинником і передумовою соціального розвитку [21, с. 71]. Крім того, у сфері ідеології та через ідеологію знаходять відображення потреби та інтереси соціальних груп, класів, народів, держави, світового співтовариства в цілому. Звичайно, елемент індивідуального, особистісного присутній і в ідеологічному відображенні правової дійсності: та чи інша ідеологічна доктрина створюється і формулюється, як правило, окремими людьми-вченими, філософами, суспільно-політичними діячами, а далі стає надбанням багатьох конкретних людей, які досягають у своїй свідомості системного цілісного відображення держави й права.

Право як і держава являє собою невід'ємний компонент суспільного розвитку, соціального перетворення, необхідний інструмент забезпечення законності, свободи й справедливості, і у цьому своєму сенсі вони розвиваються та удосконалюються за відповідними, об'єктивно існуючими природними загальнолюдськими ідеалами й цінностями. Безпосереднє їхнє втілення відбувається завдяки відповідним функціям держави та механізму державного впливу на широке коло суспільних відносин, свідомість і поведінку людей за допомогою ідеологічного ціннісно-орієнтаційного правового чинника щодо дотримання принципів права, що ґрунтуються на ідеалах справедливості, свободи, рівності, відповідальності й відображають духовно-гуманістичну сутність, «дух права».

Таким чином, за передумови утвердження переважної дії в суспільстві духовних факторів, створення стабільного правового порядку та законності, виникає необхідність у правовому регулюванні, предметом якого є суспільні відносини, найважливіші для держави, об'єднань людей і конкретних осіб [20, с. 20, 21]. Дух права формує сам рівень духовності, моральності суспільства, оскільки закони приймаються постійно й, як правило, цілком нові, що не дає можливості стверджувати про вичерпність законів щодо конкретного моменту. Тобто, законотворчість завжди відстає від процесу створення моральних норм, що на практиці відображається стійкою відсутністю норм правового регулювання суспільних відносин. Та, зрештою, з розвитком суспільства

завжди з'являються нові прецеденти, що вимагають появи нових правових норм [22, с. 51]. Зазвичай, формування нових правових норм й законодавства пов'язано з певним політико-правовим устроєм, який через установлену ним правову ідеологію впливає на становлення відповідної державно-правової системи.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світогляд. аналіз / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 578 с.
2. Міщенко М. Соціальна міфологія та економічні перетворення в Україні / М. Міщенко // Генеза : Філософія. Історія. Політологія. – 1997. – №1 (5). – К.: Вид-во «Генеза», 1997. – С. 44-51.
3. Кісь Р. Аспекти національної ідеї / Р. Кісь // Українська національна ідея. Наук. зб. – Бюлетень Всеукраїнського Наукового та Професійного Товариства ім. М. Міхновського. – № 4 – К.: Українська видавнича спілка, 1998. – 84 с.
4. Гірц К. Інтерпретація культур: вибрані есе / К. Гірц; пер. з англ. Н. Комарової. – К.: Дух і Літера, 2001. – 542 с.
5. Монбриаль Т. де. Действие и система мира / Т. де Монбриаль; пер. с франц. – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет); «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2005. – 488 с.
6. Mannheim K. Essay on Sociology and Social Psychology / K. Mannheim. – N.Y., 1953 – P. 94 – 98.
7. Дашкевич Я. Україна у вогні ідеологій / Я.Р. Дашкевич // Кісь Р. Фінал Третього Риму (Російська ідея на зламі тисячоліть). – Львів: Вид-во отців Василян «Місіонер», 1998. – С. I – XIV.
8. Нечипоренко В. Соціологічна теорія формування ідей в «Ідеології та утопії» Карла Мангайма / В. Нечипоренко // Мангайм К. Ідеологія та утопія. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2008. – С. 9 – 18.
9. Заздравнова О.И. Идеология эволюционирующем социуме : дис. доктора филос. наук : 09.00.03. / Заздравнова О.И. – Харьков, 2002. – 417 л.
10. Мангайм К. Ідеологія та утопія / К. Мангайм; пер. з нім. В. Шведа. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2008. – 370 с.
11. Петрова Л.В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс / Л.В. Петрова. – Харків: Право, 1998. – 416 с.
12. Римаренко Ю.І. Національна самосвідомість: вихід у практику / Ю.І. Римаренко // Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. – К.: Наукова думка, 1993. – С.73 – 92.
13. Михальченко М. Україна доби межичасся. Блиск та убозтво куртизанів / М. Михальченко, З. Самчук. – Дрогобич: Відродження, 1998. – 288 с.
14. Зінченко В. Стратегія просвітництва в епоху ідеологій / В. Зінченко // Людина і політика. – 2003. – № 4. – С. 104 – 116.
15. Павленко Ю.В. История мировой цивилизации. Философский анализ / Ю.В. Павленко. – К.: Феникс, 2002. – 760 с.
16. Кузнец А. А. О социальном психологическом анализе / А. А. Кузнец // Вопросы философии. – 1998. – № 3. – С. 162 – 170.
17. Бачинин В.А. Философия права и преступления / В. А. Бачинин. – Харьков: Фолио, 1999. – 607 с.
18. Семенченко Ф.Г. Політичний ідеал та національна ідея: проблеми формування національної ідеології в українському суспільстві / Ф.Г. Семенченко // Гілея. Науковий вісник: збірник наукових праць. – Вип. 48. – 2010. – № 6. – С. 622 – 629.
19. Демчук П. Державна ідеологія та ідеологічна робота держав // Розбудова держави. – 1994. – № 5. – С. 12 – 14.
20. Ткачова Н.А. Ідеологічна функція держави та її роль у правовому регулюванні суспільних відносин / Н.А. Ткачова // Держава і право: збірн. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 53. – К.: Ін-т держави ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 19 – 24.
21. Гавриленко І.М. Соціальний розвиток: навч. посібн. / І.М. Гавриленко, П.В. Мельник, М.П. Недюха. – К.: Академія ДПС України, 2001. – 484 с.
22. Сливка С.С. Правнична деонтологія: підручник / С.С. Сливка. – К.: Атіка, 1999. – 336 с.

Шевченко А.Є., Ситник О.М. Правова (конституційна) ідеологія як важлива складова державно-правового розвитку України (стаття 1)

У статті досліджується правова (конституційна) ідеологія як важлива складова суспільної свідомості, яка являє собою самобутнє й різностороннє явище, з'ясовується взаємозв'язок правової ідеології та процесу правового регулювання.

Ключові слова: правова ідеологія, державно-правовий розвиток, ідея.

Шевченко А.Е., Сытник А.Н. Правовая (конституционная) идеология как важная составляющая государственно-правового развития Украины (статья 1)

В статье исследуется правовая (конституционная) идеология как важная составляющая общественного сознания, представляющая собой самобытное и разностороннее явление, выясняется взаимосвязь правовой идеологии и процесса правового регулирования.

Ключевые слова: правовая идеология, государственно-правовое развитие, идея.

Shevchenko A.E., Sytnik A.M. Legal (constitutional) ideology as an important component of state-legal development in Ukraine (article 1)

The article examines the legal (constitutional) ideology as an important component of social consciousness, which is the original and versatile phenomenon. We explain the relationship of legal ideology and the process of regulation.

Keywords: legal ideology, state-legal development idea.